

صالح

حسن رضایی هفتاد

پیامبری که به نزد قوم ثمود فرستاده شد و نامش نه بار در قرآن ذکر شده است. در آیاتی چند (قرآن ۹-۷۳: ۷-۸، ۶۱: ۱۱-۵۹-۱۴۱: ۲۶؛ ۵۳-۴۵: ۳۱-۲۳: ۵۴؛ ۵-۱۱: ۹۱) به داستان او پرداخته می‌شود و در آیات دیگر از قوم ثمود و سرنوشت ایشان سخن به میان می‌آید.

قرآن سرگذشت این پیامبر و رخدادهای زمینه ساز عذاب و هلاک قومش را به طور کامل روایت نمی‌کند، اما به رسالت او در میان قومش اشاره می‌شود (و گهگاه برخی جزئیات آن نیز تکرار می‌گردد). به سخنان صالح در هنگام فرا خواندن قومش به ایمان به خداوند (قرآن ۷۳: ۷ به بعد؛ ۱۴۲: ۲۶ به بعد، ۴۵: ۲۷ به بعد) توجه خاصی مبذول می‌شود. به رغم هشدارهای وی، آنان از ترک آیین پدرانشان سر می‌پیچند (قرآن ۶۲: ۱۱). قرآن در اشاره

به گونه‌های مختلف سخنان صالح به قومش، این پیامبر را «برادر» آنها می‌خواند (قرآن ۷۳: ۷ و آیات دیگر). زمینه تاریخی این قوم و داستان صالح هنگامی آشکار می‌شود که قوم ثمود اخلاف قوم عاد به شمار می‌آید. قرآن قوم ثمود را مردمانی مرفه، برخوردار از قلعه‌ها، بناها و باغ‌های باشکوه، توصیف می‌کند؛ در یک آیه آمده است که آنان پیامبران متعددی را تکذیب کردند. (قرآن ۱۴۱: ۲۶)

داستان خود صالح با این گفته آغاز می‌شود که او به همراه شتر ماده‌ای فرستاده شد که بینه (قرآن ۷۳: ۷؛ ۶۴: ۱۱؛ ۱۵۵: ۲۶)، امتحان (قرآن ۲۷: ۵۴) یا آیتی (قرآن مثلاً ۵۹: ۱۷) از جانب خداوند است. در روایات مختلف، این شتر به اشکال مختلف، این شتر به اشکال مختلف نوبت نوشیدن آب دارد (قرآن ۱۵۵: ۲۶؛ ۱۳: ۹۱) یا آب

باید میان او و قوم ثمود تقسیم شود (قرآن ۲۸: ۵۴). در عین حال، دعوت صالح به ایمان، به استثنای معدودی از پیروان، ثمری در بر نداشت. بزرگان مغرور قوم از ایمان سرپیچیدند (قرآن ۷۵: ۷)، علناً با صالح عناد ورزیدند، او را متهم کردند که انسانی عادی همچون ایشان است (قرآن ۱۵۴: ۲۶؛ ۲۴: ۵۴) و حتی تهمت افسون‌شدگی بر او بستند (قرآن ۱۵۳: ۲۶). کافران از سر عناد و فتنه‌انگیزی، مخصوصاً از جانب یکی از ایشان (قرآن ۲۹: ۵۴) شتر ماده را پی بردند. (قرآن ۷۷: ۷؛ ۶۵: ۱۱؛ ۱۵۷: ۲۶؛ ۱۴: ۹۱) و با این کار هلاک خود را پیش انداختند. این عمل شیرانه عذاب را ناگزیر ساخت. عذاب به شکل زلزله‌ای در آمد که ایشان را فرا گرفت (قرآن ۷۸: ۷) یا رعدی که تمامشان را هلاک ساخت. در واقع، هنگامی که صالح پی برد چه بلایی بر سر شتر آورده اند، این سرانجام را پیش بینی کرد و اظهار داشت که ظرف سه روز عذاب بر ایشان فرود خواهد آمد. (قرآن ۶۵: ۱۱). در بعضی آیات قرآن به این عذاب

اشاره می‌شود، فریاد (یا نعره) فرستاده شده از جانب خداوند (قرآن ۱۱: ۶۷؛ ۱۳: ۵۴) که ثمودیان را هلاک کرد و ایشان را در منازلشان از پای انداخت (قرآن ۶۷: ۱۱). صالح و ایمان آوردندگان طبیعتاً در امان ماندند (قرآن ۶۶: ۱۱؛ ۵۳: ۲۷). در آخر، شایان ذکر است که روایت آیات ۴۵ تا ۵۳ سوره نمل تقریباً به طور کامل با روایات دیگر آیات تفاوت دارد و جزئیاتی از قبیل شتر ماده یا حادثه‌ای که به ویرانی منازلشان انجامید، در آن نیامده است.

مفسران قرآن و نویسندگان متون قصص الانبیاء جزئیات بیشتری را به چهره فوق می‌افزایند. مثلاً برخی اظهار می‌کنند که صالح رسالتش را همانند محمد در چهل سالگی آغاز کرد و در پنجاه و هشت سالگی هم در مکه درگذشت. درباره اصل و نسب صالح و شیوه کشتن شتر ماده اخبار متفاوتی وجود دارد؛ گهگاه نام

شکنجه کننده شتر ماده و همدستان او نیز ذکر می‌شود. عذابی که قوم ثمود را هلاک کرد از سه روز قبل اعلام شد: نخست چهره هایشان زرد گشت، بعد سرخ و بعد سیاه و در روز چهارم همگی شان مردند. در روایتی منسوب به پیامبر قصه یکی از افراد قوم ثمود ذکر می‌شود که از مرگ گریخت، زیرا در هنگام وقوع عذاب در سرزمین مقدس مکه بود. ولی این مرد که ابورغال نام داشت، پس از ترک این سرزمین مقدس گرفتار عذاب شد. اگرچه قوم ثمود در منابع دیگر نیز شناخته شده، اما شواهد نام صالح بسیار نادر است. (رک. ریپین، صالح). به علاوه داستان صالح و شتر ماده هیچ نظیری در دیگر سنت‌های دینی ندارد.

